



INSTITUT ZA SOCIOLOŠKA ISTRAŽIVANJA  
FILOZOFSKI FAKULTET  
UNIVERZITET U BEOGRADU

**KONFERENCIJA**  
**STRUKTURNI I**  
**DELATNI POTENCIJAL**  
**LOKALNOG RAZVOJA**

Beograd, 13. decembar 2013.

Sociološko udruženje Srbije i Crne Gore  
Institut za sociološka istraživanja  
Filozofski fakultet  
Univerzitet u Beogradu



Program naučnog skupa

**STRUKTURNI I DELATNI POTENCIJAL LOKALNOG  
RAZVOJA**

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu  
13. decembar 2013. godine

Konferencija je organizovana u sklopu projekta „Karakteristike teritorijalnog kapitala u Srbiji“, koji Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu realizuje kao potprojekat u okviru projekta „Izazovi nove društvene integracije u Srbiji: koncepti i akteri“ pod pokroviteljstvom Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije. Osnovni cilj skupa je da okupi stručnjake koji se bave sociološkim, socio-prostornim, socio-ekonomskim, kulturološkim, politikološkim i ekološkim aspektima lokalnog razvoja, te da doprinese komunikaciji između različitih analitičkih pristupa ovoj oblasti istraživanja, sa posebnim naglaskom na konceptu teritorijalnog kapitala kao mogućem zajedničkom imenitelju.

<b>9.00–9.30</b>	<b>Registracija učesnika</b>
<b>9.30–9.50</b>	<p><b>Uvodna reč:</b></p> <p><b>Teritorijalni kapital: različiti potencijali lokalnog razvoja</b>  Mina Petrović, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu</p>
<b>09.50–11.50</b>	<p><b>I SESIJA: TERITORIJALNI KAPITAL – DIMENZIJE POJMA I BLISKI KONCEPTI</b></p> <p><b>Moderator sesije: Ksenija Petovar</b>  Miodrag Vujošević, Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije, Beograd  <i>Kriza strateškog istraživanja, mišljenja i upravljanja u Srbiji: otvorena pitanja upravljanja teritorijalnim kapitalom na lokalnom i regionalnom nivou</i></p> <p>Marija Todorović, doktorand, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu  <i>Koncept „pametnih“ gradova: izazovi razvoja gradova srednje veličine u Srbiji</i></p> <p>Slavka Zeković, Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije, Beograd  <i>Evaluacija građevinskog zemljišta: preporuke za lokalni razvoj</i></p> <p>Milena Stanojević, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu  <i>Potencijali lokalnog razvoja gradova (Užice, Šabac, Kragujevac i Novi Pazar): kreativna upotreba lokalne tradicije</i></p> <p>Jelisaveta Vukelić, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu  <i>Životna sredina kao kapital u ekološki ugroženim zajednicama</i></p>
<b>11.50–12.00</b>	<b>Pauza za kafu</b>

12.00–13.00	<p><b>II SESIJA – LOKALNI RESURSI – LOKALNI EKONOMSKI RAZVOJ</b></p> <p><b>Moderator sesije: Mina Petrović</b></p> <p>Božo Milošević, Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu  <i>Lokalna zajednica kao resurs: globalizacijski izazovi i lokalni odgovori</i></p> <p>Elena Battaglini, Institut za socio-ekonomska istraživanja, Univerzitet u Rimu  <i>Territorialising places: a case-study in the Zlatibor region (Serbia).</i></p> <p>Marija Babović, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu  <i>Rodni aspekti pristupu lokalnim resursima i procesima ruralnog razvoja u području Zlatibora</i></p>
13.00–14.00	<b>Ručak</b>

14.00–16.00	<p><b>III SESIJA: PARTICIPATIVNOST, INKLUZIVNOST, POVERENJE GRAĐANA – PRETPOSTAVKE LOKALNOG RAZVOJA</b></p> <p><b>Moderator sesije: Sreten Vujović</b></p> <p>Franc Trček, Fakultet za društvene nauke, Univerzitet u Ljubljani <i>Mariborski ustanak ili fiasko reforme lokalne samouprave u Sloveniji</i></p> <p>Josip Kristović, doktorand, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu <i>Političari kao urbani akteri i ideja preduzetničkog grada u Južnoj i Istočnoj Srbiji</i></p> <p>Dragan Stanojević i Dragana Stokanić, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu <i>Poverenje kao preduslov političke participacije u Srbiji</i></p> <p>Slobodan Cvejić, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu <i>Položaj i uloga Roma i romskih zajednica u inkluzivnom lokalnom razvoju u Srbiji</i></p> <p>Ksenija Petovar, redovni profesor Univerziteta u Beogradu (u penziji) <i>Mehanizmi zaštite imovinskih prava i drugih interesa građana u lokalnim zajednicama sa deficitom humanog kapitala</i></p>
16.00–16.15	<b>Pauza za kafu</b>

16.15–17.15	<p><b>V SESIJA: LOKALNI – TERITORIJALNI IDENTITETI</b></p> <p><b>Moderator sesije: Franc Trček</b></p> <p>Nada Sekulić, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu  <i>Promene imena ulica u Beogradu – (pre) oblikovanje ideoloških i kulturnih panorama</i></p> <p>Sreten Vujović, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu  <i>Beograd – beogradizacija – Srbija: Socioprostorni identitet Beograda u kontekstu regionalnog i lokalnog razvoja Srbije</i></p> <p>Vera Backović i Ivana Spasić, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu  <i>Identitet mesta: sadržaji i varijacije simbolike lokalnosti u Srbiji danas</i></p>
17.15–18.15	<p><b>VI SESIJA : LOKALNI AKTIVIZAM I MOBILNOST GRAĐANA</b></p> <p><b>Moderator sesije: Ivana Spasić</b></p> <p>Anđelka Mirkov, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu  <i>Aktivnosti građana u cilju poboljšanja kvaliteta života u gradovima Šumadije i Zapadne Srbije</i></p> <p>Milica Vesković-Anđelković, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu  <i>Karakteristike i stavovi građana potencijalnih prekograničnih migranata iz Centralne Srbije</i></p> <p>Dunja Poleti, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu  <i>Savremena kretanja stanovništva: mobilnost vs migracije</i></p>
18.15–18.45	<b>Zaključna diskusija</b>
19.00	<b>Večera</b>





**Miodrag Vujošević**

Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije, Beograd

## **KRIZA STRATEŠKOG ISTRAŽIVANJA, MIŠLJENJA I UPRAVLJANJA U SRBIJI: OTVORENA PITANJA UPRAVLJANJA TERITORIJALNIM KAPITALOM NA LOKALNOM I REGIONALNOM NIVOU**

*Apstrakt*

Kriza strateškog istraživanja, mišljenja i upravljanja u Srbiji traje duže od dve decenije. Izabrani pravac postsocijalističkih reformi, koji ima porazne socijalne, ekonomske, zdravstvene, kulturne i druge posledice, dodatno je potencirao problem strateškog upravljanja. Novi institucionalni i organizacioni aranžmani, naročito na lokalnom i regionalnom nivou, nisu omogućili znatnije aktiviranje teritorijalnog kapitala, što je dodatno iskomplikovano ogromnim razvojnim razlikama na lokalnom i regionalnom nivou u Srbiji, koje su među najvećima u Evropi. Neophodno je da lokalna i regionalna područja, da bi uopšte mogla kompetentno učestvovati u nacionalnoj i međunarodnoj ekonomskoj, političkoj i kulturnoj utakmici, aktiviraju svoj teritorijalni kapital, a naročito tzv. „meki teritorijalni kapital“. Novi oblici institucionalnog i organizacionog prilagođavanja moraju poći upravo od toga kriterijuma kao ključnog, što u velikoj meri zavisi od (razvojnog) tipa konkretnog područja.

**Ključne reči:** obnova strateškog istraživanja, mišljenja i istraživanja; kriza razvoja i teritorijalne razlike; teritorijalni kapital; institucionalna i organizaciona podrška za novi ciklus razvoja

**Marija Todorović**  
doktorand  
Filozofski fakultet  
Univerzitet u Beogradu

## **KONCEPT „PAMETNIH“ GRADOVA: IZAZOVI RAZVOJA GRADOVA SREDNJE VELIČINE U SRBIJI**

### *Apstrakt*

Gradovi srednje veličine jesu i trebalo bi da budu „motori razvoja“ Srbije, a *pametno* ukazuje na implicitnu ili eksplicitnu ambiciju ili nameru da se poboljšaju performanse koje se tiču specifičnih karakteristika urbanog razvoja. U Srbiji, nema još uvek „pametnih gradova“ u svetskom smislu, ali ima začetaka ili potencijala za razvijanje istih. Srednji gradovi moraju da budu pametni gradovi, da bi postigli približan rast i razvoj koji imaju i veliki gradovi, zadržavajući pritom kvalitet života koji je karakterističan za manje gradove. Da bi se postigli preduslovi za opstanak i dalji razvoj ovih gradova, neophodna je dalja decentralizacija Srbije i maksimalno iskorišćavanje teritorijalnog kapitala i njegovih ključnih elemenata – socijalnog kapitala, relacionog kapitala i mreža saradnje. Ovaj rad se zasniva na preliminarnim kvantitativnim i kvalitativnim analizama potencijala gradova srednje veličine u Srbiji, a cilj je da se utvrdi kako hijerarhija gradova ove veličine, tako i endogeni i egzogeni faktori utiču na razvoj pomenutih gradova.

**Ključne reči:** pametan grad, srednji grad, teritorijalni kapital, ravnomeran razvoj, endogeni i egzogeni faktori razvoja.

**Slavka Zeković**

Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije, Beograd

## **EVALUACIJA GRAĐEVINSKOG ZEMLJIŠTA: PREPORUKE ZA LOKALNI RAZVOJ**

*Apstrakt*

U radu će biti razmatrani novi pristupi i metode evaluacije građevinskog zemljišta kao dela fizičkog teritorijalnog kapitala gradova, instrumenti zahvatanja njegove uvećane vrednosti, kao i empirijska iskustva gradova Srbije. Privatizacija najvrednijeg teritorijalnog i ekonomskog kapitala Srbije regulisana je Zakonom o planiranju i izgradnji (čl.99–103) koji nije *sui generis*, bez prethodne restitucije, kao i podzakonskim aktima. Privatizacija gradskog građevinskog zemljišta „na mala vrata“ odvija se uvođenjem konverzije prava korišćenja građevinskog zemljišta u pravo vlasništva (sa i bez naknada) za različite kategorije društvenih aktera (uključujući ranije privatizovana društvena preduzeća koja su pribavila građevinsko zemljište u procesu privatizacije preduzeća). Prateća podzakonska akta i drugi propisi nisu omogućili produktivne efekte utvrđenih načina za procenu tržišne vrednosti građevinskog zemljišta, što je otvorilo brojna imovinsko-pravna, socio-politička, ekonomska, razvojna, institucionalno-organizaciona, pitanja restitucije i druga pitanja u oblasti strateškog urbanog planiranja, upravljanja i kontrole korišćenja ovog resursa u gradovima. U radu će biti analizirani principi, faktori, novi tržišno-ekonomski pristupi evaluaciji vrednosti i/ili ceni zemljišta, kao i metode procena i evaluacije građevinskog zemljišta. Poseban značaj ima analiza primenjenih metoda evaluacije građevinskog zemljišta u procesu konverzije prava korišćenja u pravo vlasništva, na primeru gradova u Srbiji. Planiranje korišćenja, uređivanja, zaštite i upravljanja građevinskog zemljišta je ključna poluga za rast konkurentnosti lokalne ekonomije, poboljšanje kvaliteta življenja, urbane obnove i povećanja atraktivnosti gradova u Srbiji.

**Ključne reči:** evaluacija građevinskog zemljišta, konverzija prava korišćenja u pravo svojine zemljišta, privatizacija građevinskog zemljišta, metode procene vrednosti građevinskog zemljišta, instrumenti zahvatanja uvećane vrednosti zemljišta, gradovi.

**Milena Stanojević**  
Filozofski fakultet  
Univerzitet u Beogradu

## **POTENCIJALI LOKALNOG RAZVOJA GRADOVA (UŽICE, ŠABAC, KRAGUJEVAC, NOVI PAZAR): KREATIVNA UPOTREBA LOKALNE TRADICIJE<sup>1</sup>**

*Apstrakt*

Rad ima za cilj da doprinese empirijskom razumevanju strategije brendiranja u segmentu kreativne upotrebe lokalne tradicije gradova srednje veličine: Užice, Šabac, Kragujevac i Novi Pazar. Navedeni gradovi predstavljaju odabrani uzorak gradova srednje veličine, u okviru potprojekta Instituta za sociološka istraživanja: „Karakteristike teritorijalnog kapitala u Srbiji – strukturni i delatni potencijal lokalnog razvoja“. Poslednjih decenija XX veka gradovi postaju deo ekonomije simbola i industrije kulture. Brendiranje predstavlja novo ime za promovisanje kulturnog identiteta grada, sada neposrednije vezano za ekonomski razvoj (kultura u službi ekonomije) (Petrović, M, 2009). Da bi postao brend grad mora da ponudi više od funkcionalnosti. Nemaju svi gradovi iste kapacitete (institucionalni, prostorni, itd) u odnosu na najrazvijenije gradove (Petrović, 2009: 41), u pogledu davanja odgovora na nove zahteve. Empirijsko razumevanje procesa brendiranja podrazumeva kombinaciju kvantitativnih i kvalitativnih metoda. U radu će se razmotriti CBI (City Brand Index) za svaki pojedinačni grad. CBI objedinjuje 6 aspekata brenda grada u strukturu heksagona. Dimenzije koje se posmatraju i međusobno rangiraju su: prisutnost, položaj, potencijal, puls grada, preduslovi i ljudi.

**Ključne reči:** brendiranje grada, kulturni kapital, kreativne industrije, CBI

---

1 Ovaj rad je deo projekta **Izazovi nove društvene integracije u Srbiji: koncepti i akteri**, evidencioni broj 179035 koji finansira Ministarstvo prosvete i nauke Republike Srbije

**Jelisaveta Vukelić**  
Filozofski fakultet  
Univerzitet u Beogradu

## **ŽIVOTNA SREDINA KAO KAPITAL U EKOLOŠKI UGROŽENIM ZAJEDNICAMA**

### *Apstrakt*

Na osnovu materijala prikupljenog kroz fokus grupne intervjue sa predstavnicima vladinog, nevladinog i privatnog sektora iz dve lokalne zajednice sa izraženim ekološkim problemima u Srbiji (Pančevo i Bor), analizira se mogućnost ključnih aktera da životnu sredinu konceptualizuju kao kapital odnosno razvojni resurs. Osnovno pitanje koje se postavlja je u kojoj meri akteri od kojih zavisi lokalni razvoj „preduzetnički“ razmišljaju, odnosno uviđaju potencijale prirodnog okruženja za turizam i ukupni privredni razvoj svog kraja. Rezultati istraživanja ukazuju na dominantnu percepciju zagađene sredine kao ključne razvojne prepreke. Ipak, o prisutnosti drugačijih percepcija potencijala okruženja se moglo zaključiti na osnovu iznetih stavova i ideja o iskorišćavanju prirodnih resursa – kako nenarušene prirode (eko-turizam) tako i ugroženih oblasti (industrijski turizam) u svrhe lokalnog ekonomskog razvoja.

**Ključne reči:** ekološki kapital, ekološki ugrožene zajednice, industrijski turizam.

**Božo Milošević**  
Filozofski fakultet  
Univerzitet u Novom Sadu

## **LOKALNA ZAJEDNICA KAO RESURS: GLOBALIZACIJSKI IZAZOVI I LOKALNI ODGOVORI**

### *Apstrakt*

U radu se dotiču neka sociološka promišljanja koja ukazuju da je postignuti stepen modernizacije lokalnih zajednica kompatibilan sa savremenim procesima globalizacije. U ovom radu se lokalna zajednica razumeva kao socioekonomski resurs koji potrebuje specifičnu vrstu organizacija, koje se imenuju kao klasteri. Sociološki teorijski okvir za razumevanje mogućnosti „ukorenjivanja“ te vrste organizacija u lokalne zajednice su shvatanja o glocalizaciji. Glocalizacija (*glocalization*) se koristi kao alternativno razumevanje globalizacije (u smislu obrazloženja R. Robertsona). Za razliku od globalizacije, lokalizacija je proces koji je „uglobljen“ u socio-kulturne osobenosti lokalnih zajednica i u njihov okvir prostorno-geografskog načina života. U tim okvirima se traže mogućnosti zapošljavanja i preduzetničkog poslovanja, koristeći lokalizovanu proizvodnu mrežu.

Klasteri su takva vrsta organizovanja rada koji se zasniva na povezivanju više organizacija u okviru neke lokalne zajednice (ili regije). Svrha tog organizacionog povezivanja je u tome da se bolje iskoriste poslovne prednosti konkretne lokalne sredine (ili regije) na domaćem (ili međunarodnom) tržištu. Takvo povezivanje može da „podigne“ nivo lokalnog (i regionalnog) razvoja. „Ukorenjivanje“ klastera se odvija putem povezivanja sa lokalnim i regionalnim institucijama (obrazovnim, uslužnim, socijalnim, kulturnim), koje mogu biti od značaja, kako za proces rada, tako i za kvalitet svakodnevnog života u lokalnoj sredini (ili regiji). S druge strane, takav način organizovanja rada u lokalnoj sredini delimično ublažava sve veću konkurenciju na globalnom tržištu radne snage i utiče na promene u sistema zapošljavanja, na taj način što pruža mogućnost da se smanje troškovi proizvodnje. U postsocijalističkim balkanskim društvima je na delu takvo tržište rada koje nudi

dobre poslove samo za neke i bezposlicu za mnoge, pa borba za „bilo kakav posao“ u lokalnoj zajednici deluje smirujuće na „usamljenog Balkanca“ na tržištu rada, koji je više od drugih Evropljana „navikao“ na sigurnost u zajednici.

**Ključne reči:** lokalna zajednica, glokalizacija, preduzetništvo, organizacija rada, razvoj.

**Elena Battaglini**

Institute of Economic and Social Research, Rome, Italy

## **TERRITORIALISING PLACES: A CASE-STUDY IN THE ZLATIBOR REGION (SERBIA)**

*Abstract*

Current debate on local development highlights the importance of the place-based dimension within development processes. The emerging endogenous approaches (see Stimson, Stough and Njikamp, 2011), while introducing explicitly the spatial variable into the development trajectories' analysis tend to underestimate the relational dynamics of local communities with the natural, morphological and climate characterisation of their territories, in one word: the interplay between nature and culture within their development paths.

In this context, 'territorialisation' is a crucial concept if we are to make sense of endogenous sustainable development. We understand this process as a recursive, circular process that encompasses the meanings, values and means through which local actors adapt to, transform and organise space.

I will refer the process of territorialisation to the complex two-directional interaction, between culture and nature made up of three different phase by means of which "space" becomes "place", "place to live in" and then "territory." (Battaglini, *forthcoming*; Battaglini et al., *forthcoming*).

The paper I will present refers to an in-progress case-study in the Zlatibor region in Serbia. The purpose is to describe how the concept of "territorialisation" is the inner dimension of sustainable development and which are the methodological challenges this concept brings along.

Empirical evidences on the basis of my research experience will support my analysis.

**Key words:** territorialisation, culture, nature, Zlatibor region



**Marija Babović**  
Filozofski fakultet  
Univerzitet u Beogradu

## **RODNI ASPEKTI PRISTUPU LOKALNIM RESURSIMA I PROCESIMA RURALNOG RAZVOJA U PODRUČJU ZLATIBORA**

### *Apstrakt*

Rodni aspekti razvoja su značajni na svim nivoima: na makro nivou uključivanje žena i muškaraca u procese ekonomske i socijalne (re)produkcije oblikuje same procese razvoja, dok na mikro nivou njihovo uključivanje u razvojne procese oblikuje njihove životne uslove i kvalitet života. U radu se polazi od pretpostavke da je pristup stanovništva prirodnim, ekonomskim, socijalnim i kulturnim resursima obeležen rodnim odnosima. Ovaj rodno uslovljen pristup resursima se proučava kroz dve dimenzije: (1) diferenciranje resursa i procesa na endogene i egzogene (Stimson, Stough, Njikamp, 2011), i (2) procese „teritorijalizacije“ koji se odvijaju kroz tri ključne faze – simbolizaciju, prisvajanje i organizaciju (Bataglini, u štampi). Polazeći od ovakvog teorijsko-analičkog okvira, sprovodi se istraživanje u Zlatiborskom okrugu. Početni nalazi prve, eksplorativne etape istraživanja ukazuju na neke od rodni obrazaca u pristupu resursima i procesima teritorijalizacije. Usled slabijeg pristupa egzogenim resursima i procesima, žene su više orijentisane prema endogenim i stoga se u procesima ekonomske (re)produkcije javljaju istovremeno i kao nosioci više tradicionalnih ali i post-modernih oblika ekonomske proizvodnje, ali i stvaranja socijalnog kapitala. Rodne razlike vidne su i u procesima teritorijalizacije. Međutim, ovi procesi su izrazito složeni, često protivrečni i potrebno je interpretirati ih brižljivo, uzimajući u obzir šire determinističke uticaje prirodnih, ekonomskih, socijalnih i kulturnih faktora na različitim nivoima (individualnom, nivou domaćinstva, zajednice i regiona), kao i međugeneracijske razlike.

**Ključne reči:** lokalni resursi, ruralni razvoj, teritorijalizacija

**Franc Trček**

Fakultet za društvene nauke

Univerzitet u Ljubljani

## **MARIBORSKI USTANAK ILI FIASKO REFORME LOKALNE SAMOUPRAVE U SLOVENIJI**

*Apstrakt*

U izlaganju ćemo na primjeru takozvane „mariborske vstaje“ koja se je dogodila u jeseni i zimi 2012/2013 analizirati fiasko reforme lokalne samouprave u Sloveniji. Poslje osamosvojenja u Sloveniji se je sredinom devedesetih godina dogodila reforma lokalne samouprave koja je u deceniji i pol rezultirala u velikom porastu broja opština te u isto vrijeme u još većoj centralizaciji Slovenije. Takva situacija postala je idealni prostor za porast kleptokratskog političkog umrežavanja, koji je ne tako mali broj opština doveo do finacijsko i razvojnog kolapsa. Fiasko reforme lokalne samouprave bio je moguć jer nije bilo ni zakonskih osigurača ni političke volje koja bi sprečavala ta patološki razvoj događaja. Mariborski ustanak je bila preokretinca i prva ozbiljnija pobuna građana protiv kleptokratskih samozvanih političkih elita u Sloveniji. Na žalost je ustanak bila kratkog daha i suviše fokusiral u personifikaciju krivaca. Budući lokalni i regionalni razvoj u Sloveniji nijem moguć brez rešavanja problema systemske korupcije.

**Ključne reči:** mariborski ustanak, reforme lokalne samouprave, lokani i regionalni razvoj

**Josip Kristović**  
doktorand  
Filozofski fakultet  
Univerzitet u Beogradu

## **POLITIČARI KAO URBANI AKTERI I IDEJA PREDUZETNIČKOG GRADA U JUŽNOJ I ISTOČNOJ SRBIJI**

*Apstrakt*

Transformisanje gradova u savremenom kapitalizmu u pravcu stvaranja tržišno orijentisanih, „preduzetničkih“ gradova (termin Dejvida Harvija), nije zaobišlo ni one u postsocijalizmu. Gradovi predstavljaju centre kapitalističke operacije, a njihove teritorije mesta kapitalističke proizvodnje, stoga se i u upravljanju gradom teži maksimizaciji profita. Ovo transformisanje može se analizirati sa pozicija akterskog pristupa izučavanju društvene prakse, tačnije iz perspektive delanja urbanih aktera, kako ih je definisao Mišel Basan (Basan; 2001). Rad će biti fokusiran na jednu od grupa urbanih aktera, političare, i njihovu ulogu u razvoju šest gradova Južne i Istočne Srbije u proteklih desetak godina. Za političare na lokalnom nivou postoji percepcija da su „bliži“ glasačima i „prisniji“ sa njima, da se bave rešavanjem njihovih svakodnevnih problema, daleko od „visoke državne politike“, što opet dovodi do određenih kako pozitivnih, tako i negativnih implikacija. S obzirom da je ključni segment „preduzetničkog“ grada partnerstvo javnog i privatnog (Harvi; 2005:210–211), može se pretpostaviti da političari ostvaruju svojevrstne „interesne saveze“ sa drugim urbanim akterima, zavisno od stepena društvene moći kojom oni raspolažu. U radu će biti ispitani odnosi političara i ostalih urbanih aktera kroz navođenje relevantnih primera procesa (samo) upravljanja, odnosno da li (i ako da, u kojoj meri) postoje elementi „preduzetničkog“ upravljanja gradom.

**Ključne reči:** preduzetnički grad, urbani akteri, samoupravljanje

**Dragan Stanojević<sup>2</sup>**  
Filozofski fakultet  
Univerzitet u Beogradu

**Dragana Stokanić**  
Filozofski fakultet  
Univerzitet u Beogradu

## **POVERENJE KAO PREDUSLOV POLITIČKE PARTICIPACIJE U SRBIJI<sup>3</sup>**

### *Apstrakt*

Jedan od bitnih preduslova društvene i političke participacije građana jeste njihovo poverenje u institucije i organizacije civilnog društva. Da bi se izbeglo povećanje atomizacije individua i/ili prekomerno jačanje neformalnih mreža podrške, institucionalno organizovanje građana je neophodno, za šta je potreban izvestan stepen poverenja u institucionalne aranžmane.

Političko poverenje (u najširem smislu reči politike) predstavlja stepen u kom ljudi percipiraju da političke institucije i njeni akteri obavljaju posao koji im je poveren, da je on istovremeno u skladu sa njihovim interesima i istovremeno podrazumeva stepen u kom ljudi veruju da je političko institucionalizovano polje arena u kojoj se zaista odigrava proces kristalisanja interesa, mišljenja i donošenja odluka. U zavisnosti od stepena ove ubeđenosti zavisice i nivo političke participacije kao strukturnog potencijala zemlje, regiona i lokalne samouprave.

Kao prvo, rad ima za cilj da prikaže stepen poverenja građana Srbije u političke institucije i institucije građanskog društva, kao i da prepozna glavne sociološke prediktore poverenja. Kako bi se to postiglo u analizi će se koristiti rezultati kvantitativnih istraživanja koje je sproveo ISI FF u saradnji sa SKGO 2010 na nacionalno reprezentativnom uzorku (N=1952).

Kao drugo, analiziraće se poverenje u političke institucije u četiri grada u Srbiji kako bi se prepoznale specifičnosti političke organizacije srednjih gradova i potencijali lokalnih samouprava. U želji da se to utvrdi, koristiće se rezultati kvantitativnog istraživanja ISI FF 2012 „Izazovi nove društvene integracije u Srbiji“.

**Ključne reči:** poverenje, politička participacija, političke institucije, lokalna samouprava.

---

2 Autori su navedeni abecednim redom.

3 Ovaj rad je deo projekta **Izazovi nove društvene integracije u Srbiji: koncepti i akteri**, evidencioni broj 179035 koji finansira Ministarstvo prosvete i nauke Republike Srbije

**Slobodan Cvejić**  
Filozofski fakultet  
Univerzitet u Beogradu

## **POLOŽAJ I ULOGA ROMA I ROMSKIH ZAJEDNICA U INKLUZIVNOM LOKALNOM RAZVOJU U SRBIJI**

*Apstrakt*

Romi kao društvena grupa su najviše marginalizovani deo društva širom sveta. Brojna istraživanja socijalne isključenosti, diskriminacije, političke i kulturne participacije pokazuju da su Romi pod najvećim rizikom socijalne isključenosti, siromaštva, marginalizacije i diskriminacije i u Srbiji. Njihova marginalizacija je najčešće obeležena i jasnom teritorijalnom segregacijom i koncentracijom u delovima naselja koji imaju slabo razvijenu infrastrukturu, nizak nivo usluga i loše stambene uslove.

Od momenta pristupanja Srbije Dekadi Roma u 2005-oj godini učinjeni su veliki koraci ka osmišljavanju, institucionalizaciji i primeni celovite politike integracije i uključivanja Roma u društveni, ekonomski, politički i kulturni život. Ova nova politika na nacionalnom nivou je imala različite efekte u različitim oblastima, zavisno od dubine problema, angažovanih resursa i stepena uključenosti romske zajednice u rešavanje problema u tim oblastima. Ishodi primene politika su u velikoj meri zavisni i od modaliteta ponuđenih rešenja na lokalnom nivou i karakteristika teritorijalnog kapitala na nivou opština.

U radu će biti analizirani podaci iz istraživanja marginalizacije Roma u Srbiji sprovedenog u 7 opština u Srbiji u kojima Romi predstavljaju značajnu nacionalnu manjinu (Prokuplje, Žitorađa, Surdulica, Lebane, Bojnik, Kikinda i Nova Crnja). Biće prikazani pristupi problemu romske socijalne isključenosti, siromaštva i deprivacije u lokalnim razvojnim strategijama i politikama, kao i uključenost Roma u donošenje odluka na lokalnom nivou i kreiranje razvojnih politika, s obzirom na različite socijalne, kulturne i političke resurse kojima oni raspolažu u ovim opštinama.

**Ključne reči:** Romi, inkluzija, lokalni razvoj

**Ksenija Petovar**  
Arhitektonski fakultet  
Univerzitet u Beogradu

## **MEHANIZMI ZAŠTITE IMOVINSKIH PRAVA I DRUGIH INTERESA GRAĐANA U LOKALNIM ZAJEDNICAMA SA DEFICITOM HUMANOG KAPITALA**

*Apstrakt*

Veliki investicioni projekti, po pravilu, proizvode značajne promene u lokalnim zajednicama u kojima se realizuju. U skladu sa zakonskom regulativom u Srbiji, opis i analiza mogućih uticaja ovakvih projekata svedeni su na ekološke i ekonomske pokazatelje, dok su zapostavljeni uticaji na socijalni razvoj, a naročito na imovinska prava i uslove života u lokalnoj zajednici. Ovakav pristup donosi ozbiljne probleme i brojne negativne posledice za građane u sredinama (naseljima, zajednicama) sa deficitom humanog kapitala. To su, po pravilu, seoska naselja sa stanovništvom niske obrazovne strukture, visokim učešćem staračkih domaćinstava, slabim organizacijama civilnog društva, koja su socijalno, institucionalno i kulturno izolovana (izopštena) iz globalnog društva, sa slabo dostupnim ili potpuno nedostupnim profesionalnim uslugama (nemanipulisani i nepotkupljeni advokati) i nezavisnim službama (zaštitinik prava građana, poverenik za dostupnost informacija od javnog značaja...). Građani u ovim zajednicama nemaju sposobnost niti mogućnosti da se obaveste o svojim pojedinačnim (imovinskim i drugim) pravima u ovakvim projektima, niti da se organizuju i zastupaju ostvarivanje svojih prava kako u odnosu na lokalnu upravu, tako i u odnosu na investitore projekta. U radu se obrazlažu argumenti u prilog institucionalnih rešenja koja će obezbediti stručnu i pravnu pomoć i podršku lokalnom stanovništvu pod uticajem velikih infrastrukturnih i drugih projekata koji izazivaju značajne promene u prostoru i funkcionisanju lokalnih zajednica.

Kao primer pozicije građana u lokalnim zajednicama i problema sa kojima se suočavaju, u radu će biti komentarisani dokumenti kojima se reguliše izgradnja transnacionalnog gasovoda *Južni*

tok kroz Srbiju (Zakon o utvrđivanju javnog interesa i posebnim postupcima eksproprijacije i pribavljanja dokumentacije radi realizacije izgradnje sistema za transport prirodnog gasa „Južni tok“, Prostorni plan područja posebne namene gasovoda Južni tok (Infrastrukturni koridor), Izveštaj o strateškoj proceni uticaja Prostornog plana područja posebne namene transnacionalnog gasovoda „Južni tok“ na životnu sredinu) i implikacije na imovinska i druga prava građana koji su (koji će biti) pod direktnim ili indirektnim uticajem ove velike investicije. Posebno će biti analiziran pravni institut *Pravo službenosti (Right of servitude)*, koji se kao tzv. nepotpuna eksproprijacija primenjuje za pribavljanje zemljišta preko kojeg prolazi gasovod. U radu se iznose argumenti da se primenom instituta *Pravo službenosti* krši obaveza države da garantuje “pravno neometano uživanje svoje imovine”, kako je to postulirano u Prvom protokolu Evropske konvencije o ljudskim pravima, budući da pravo službenosti nameće znatna ograničenja vlasnicima u korišćenju svoje imovine.

**Ključne reči:** imovinska prava, humani kapital, gasovod Južni tok

**Nada Sekulić**  
Filozofski fakultet  
Univerzitet u Beogradu

## **PROMENA IMENA ULICA U BEOGRADU – (PRE)OBLIKOVANJE IDEOLOŠKIH I KULTURNIH PANORAMA<sup>4</sup>**

### *Apstrakt*

U Beogradu su nazivi ulica menjani relativno često. Prve zvanične beleške o imenima ulica potiču iz 1848. godine. Od tada, značajne promene su unošene 1896, 1930, 1943, 1946, 1997, 2001, 2004, 2007, 2009. i 2011., reflektujući način oblikovanja i menjanja kolektivnog sećanja, političke i ideološke promene, promene kulturnih panorama i održavanje i izmišljanje novih tradicija. Izlaganje će se bazirati na istraživanju napravljenom na osnovu pet preseka naziva ulica, 1896, 1930, 1946, 1997 i 2009. Izlaganje će se sastojati u komparativnom prikazu promena uz grafičku rekonstrukciju, tj. vizuelni prikaz promena ideološke i kulturne mape Beograda na osnovu naziva ulica.

**Ključne reči:** nazivi ulica, kulturna panorama, ideološka i kulturna mapa grada

---

4 Ovaj rad je deo projekta **Izazovi nove društvene integracije u Srbiji: koncepti i akteri**, evidencioni broj 179035 koji finansira Ministarstvo prosvete i nauke Republike Srbije



**Sreten Vujović**  
Filozofski fakultet  
Univerzitet u Beogradu

## **BEOGRAD – BEOGRADIZACIJA – SRBIJA: SOCIOPROSTORNI IDENTITET BEOGRADA U KONTEKSTU REGIONALNOG RAZVOJA SRBIJE<sup>5</sup>**

### *Apstrakt*

Beograd je danas jedan od najznačajnijih gradova na Balkanu, ali i u Podunavlju odnosno u Srednjoj Evropi. U okviru Srbije Beograd ima najveći i najznačajniji teritorijalni kapital. Drugim rečima na vrhu hijerarhije gradova u Srbiji već dugo stoji Beograd (glavni grad, prestonica, metropola), a za njim slede Novi Sad, Niš i Kragujevac kao, za naše prilike, veliki gradovi, zatim gradovi srednje veličine, a potom manja gradska naselja.

Na nivou svetskog sistema, sledeći Volerstina, može se reći da je Srbija poluperiferijska država zavisna od najrazvijenijih zemalja svetskog centra. S tim u vezi, Beograd je poluperiferijski zavisni grad u odnosu na metropole najrazvijenijih zemalja Evrope. Srbija, naročito od 2000. godine, nastoji da uđe u EU kao nadnacionalnu organizaciju, ali joj to još uvek ne polazi za rukom. Za Beograd se može reći da je bio i jeste projekcija srpskog društva i srpske države u prostoru kroz sve njihove česte i burne promene i transformacije, kontinuitete i diskontinuitete, kao što je ponekad i grad istorijskih inicijativa čije su elite i građanstvo ponekad bili vodeći akteri i državnih i prestoničkih preobražaja.

Zavisno od unutrašnjih i spoljašnjih društveno-istorijskih prilika i modernizacijskih procesa (zakasnelih, usporenih, nedovršenih ...) Beograd je menjao svoj identitet i metropolski kapital, poprimajući neke osobine aktuelnog preduzetničkog i kreativnog grada, što je uticalo i na promene u percepciji i stavovima aktera drugih gradova u središnjoj Srbiji i Vojvodini u odnosu na glavni

---

5 Ovaj rad je deo projekta **Izazovi nove društvene integracije u Srbiji: koncepti i akteri**, evidencioni broj 179035 koji finansira Ministarstvo prosvete i nauke Republike Srbije

grad i tzv. beogradizaciju. Konkretnije, to znači da je zavisno od opšteg društveno-istorijskog i vrednosnog konteksta i uzajamnog odnosa koji se stvarao između Beograda, s jedne, i drugih srbijanskih gradova, s druge strane, Beograd bio ponekad slavljjen i uzdizan, ali ponekad omražen i prezren, ili je, pak, odnos prema njemu bio ambivalentan. Generalno uzev, Beograd je bio pol razvoja i centar modernizacije Srbije, ali prilično vremena „kap ulja na vodi“ i to znatno više u odnosu na središnju Srbiju i njene gradove nego u odnosu na od njih razvijeniju Vojvodinu i Novi Sad. Beogradizacija kao proces političke, ekonomske i kulturne ekspanzije Beograda u korist ili na štetu rasta i razvoja ostalih srbijanskih gradova i regiona naročito je bio upadljiv u kriznim društvenim situacijama, koje prate ratovi, prevrati, reforme, inovacije, decentralizatorski, pa i seperatistički i „autonomaški“ trendovi.

Budući da su regionalni dispariteti u Srbiji preterano izraženi moguće je da ukoliko se ne preduzmu odgovarajuće mere i aktivnosti, dođe do još veće prostorne koncentracije, prostorne polarizacije i specijalizacije privredne i industrijske strukture na metropolitenskom području Beograda i Novog Sada i u većim gradovima duž koridora X, uz istovremenu sve veću teritorijalnu fragmentaciju nerazvijenih područja u Srbiji.

**Ključne reči:** beogradizacija, socioprostorni identitet, regionalizacija

**Vera Backović**  
Filozofski fakultet  
Univerzitet u Beogradu

**Ivana Spasić**  
Filozofski fakultet  
Univerzitet u Beogradu

## **IDENTITET MESTA: SADRŽAJI I VARIJACIJE SIMBOLIKE LOKALNOSTI U SRBIJI DANAS<sup>6</sup>**

### *Apstrakt*

Polazeći od kategorije „identiteta mesta“, definisane kao skup simboličkih odrednica, obeležja i vrednosti koje se vezuju za jedan lokalitet, ovaj rad imaće dvojak cilj. Na prvom mestu, ispitaće se sadržaji simboličkog identiteta gradova obuhvaćenih istraživačkim projektom „Teritorijalni kapital u Srbiji“ (Kragujevac, Novi Pazar, Šabac, Užice) onako kako ga sagledavaju sami žitelji tih gradova (pozitivan ili negativan imidž, posebnosti grada i/ili ljudi u njemu, simboli koji se za njega vezuju, prepoznavanje srodnosti ili antagonizma prema drugim gradovima i slično). Drugo, biće identifikovane i analizirane varijacije u percepciji lokalnog identiteta unutar samih gradova, među različitim grupama ili pojedincima.

**Gljučne reči:** identitet mesta, simboli, percepcije, grad, Srbija

---

6 Ovaj rad je deo projekta **Izazovi nove društvene integracije u Srbiji: koncepti i akteri**, evidencioni broj 179035 koji finansira Ministarstvo prosvete i nauke Republike Srbije

**Andelka Mirkov**  
Filozofski fakultet  
Univerzitet u Beogradu

## **AKTIVNOSTI GRAĐANA U CILJU POBOLJŠANJA KVALITETA ŽIVOTA U GRADOVIMA ŠUMADIJE I ZAPADNE SRBIJE<sup>7</sup>**

### *Apstrakt*

Iako nema sistematskih pokazatelja kvaliteta života u gradovima Srbije, poznato je da postoje brojni problemi na nivou lokalne zajednice koji narušavaju uslove života u gradu. Pored ekonomskih neprilika, nezaposlenosti i siromaštva, izdvajaju se komunalni i saobraćajni problemi, nezadovoljavajući rad javnih ustanova, ugrožena životna sredina, socijalno-patološke pojave. Sve ovo umanjuje vrednost teritorijalnog kapitala određene sredine i sprečava razvoj gradova i regiona. Iskustvo razvijenih zemalja nas uči da poboljšanju kvaliteta života u gradu mogu doprineti različiti akteri i da je, osim zvaničnih institucija države i lokalne samouprave, važno angažovanje civilnog sektora, odnosno građana i nevladinih organizacija. U ovom radu se ispituje odnos stanovnika odabranih gradova Šumadije i Zapadne Srbije prema značajnim problemima lokalne sredine u kojoj žive. Korišćeni su rezultati anketnog istraživanja koje je 2013. godine sproveo Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu na reprezentativnom uzorku za gradove Kragujevac, Šabac, Užice i Novi Pazar. Dobijeni podaci ukazuju na racionalnu i kritičku percepciju značajnih problema lokalne zajednice od strane građana, ali i na nizak stepen informisanosti o različitim aktivnostima, programima i razvojnim planovima grada i minimalno učešće u aktivnostima građana realizovanim na nivou susedstva, delova grada ili grada u celini. Ovaj nalaz je u skladu sa iskazanom sistemskom ili državnom orijentacijom građana u pogledu očekiva-

---

7 Ovaj rad je deo projekta **Izazovi nove društvene integracije u Srbiji: koncepti i akteri**, evidencioni broj 179035 koji finansira Ministarstvo prosvete i nauke Republike Srbije

nog doprinosa razvoju grada, dok je građanski aktivizam i u tom smislu zapostavljen.

**Ključne reči:** građanski aktivizam, kvalitet života, susedstvo, grad, Šumadija i Zapadna Srbija

**Milica Vesković – Anđelković**

Filozofski fakultet

Univerzitet u Beogradu

## **KARAKTERISTIKE I STAVOVI POTENCIJALNIH PREKOGRANIČNIH MIGRANATA IZ CENTRALNE SRBIJE<sup>8</sup>**

### *Apstrakt*

Koristeći podatke prikupljene u anketnom istraživanju koje je Institut za sociološka istraživanja obavio u proleće 2013, prikazaćemo sociodemografske karakteristike i stavove ispitanika o situaciji u njihovoj lokalnoj sredini koji bi mogli da predstavljaju motive za emigraciju. Očekujemo da će se opšte nezadovoljstvo životnim uslovima u lokalnoj sredini, nezaposlenost i teškoće za zasnivanje sopstvene porodce pokazati kao „push“ faktori migracionih kretanja. Držeći se tokova u savremenoj teoriji migracija, ispitaćemo udeo žena u potencijalnom migracionom stanovništvu kao i značaj društvenih veza u podsticanju na razmišljanje o pre-seljenju. Naime, pored analize uticaja sociodemografskih faktora kao i opšteg (ne)zadovoljstva životnim standardom i problema u neposrednom okruženju, razmotrićemo da li i činjenica da neko od članova porodice već radi u inostranstvu ima uticaja na ovakvu odluku. Postojanje migracione mreže koja umanjuje ekonomske i emotivne troškove, trebalo bi da ima odlučujući uticaj na pojedinca da napusti maticu.

**Ključne reči:** pol, starost, brak, radni status, problemi lokalne zajednice, lokalpatriotizam, migracije, migracione mreže

---

8 Ovaj rad je deo projekta **Izazovi nove društvene integracije u Srbiji: koncepti i akteri**, evidencioni broj 179035 koji finansira Ministarstvo prosvete i nauke Republike Srbije

**Dunja Poletić**<sup>9</sup>  
Filozofski fakultet  
Univerzitet u Beogradu

## **SAVREMENA KRETANJA STANOVNIŠTVA: MOBILNOST VS MIGRACIJE**<sup>10</sup>

### *Apstrakt*

Promene u savremenim migratornim obrascima u poslednjih par decenija navele su istraživače da redefinišu teorijske pristupe i da preispitaju vremensku i prostornu dimenziju kretanja stanovništva. Uvidevši da se dugoročne promene mesta boravka sve češće zamenjuju privremenim preseljenjem, kratkoročnim i cirkularnim kretanjima, teoretičari su se okrenuli pojmu prostorne mobilnosti. Ovaj koncept nije jednoznačan, već se u društvenim naukama koristi u najmanje četiri značenja i obuhvata rezidencijalnu mobilnost, migracije (kako međunarodne, tako i regionalne), putovanja (turistička i poslovna), kao i dnevna kretanja stanovništva. Cilj ovog rada biće da ispita karakteristike dve grupe stanovnika gradova srednje veličine u Srbiji: onih koji imaju iskustva sa dugoročnim kretanjima na veće daljine i onih koji su okrenuti vremenski ograničenim, češćim i kraćim putovanjima. Očekuje se da će biti utvrđene razlike u socio-demografskim i socio-ekonomskim karakteristikama ovih grupa, kao i da će biti ustanovljene regionalne pravilnosti.

**Ključne reči:** mehaničko kretanje stanovništva, mobilnost, migracije, vremenska i prostorna dimenzija

---

9 Stipendistkinja Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja

10 Ovaj rad je deo projekta **Izazovi nove društvene integracije u Srbiji: koncepti i akteri**, evidencioni broj 179035 koji finansira Ministarstvo prosvete i nauke Republike Srbije

*Izdavač:*  
Sociološko udruženje Srbije i Crne Gore

*Za izdavača:*  
Mirjana Bobić

*Priprema i štampa:*

*Čigoja*  
S T A M P A

*Tiraž:*  
45 primeraka

ISBN 978-86-913927-9-6

CIP – Каталогизacija u publikaciji  
Народна библиотека Србије, Београд

711.2(497.11)(048)

332.1(497.11)(048)

КОНФЕРЕНЦИЈА Структурни и делатни потенцијал  
локалног развоја (2013 ; Београд)

Konferencija Strukturni i delatni potencijal lokalnog razvoja,  
Beograd, 13. decembar 2013. – Beograd : Sociološko udruženje Srbije  
i Crne Gore, 2013 (Beograd : Čigoja štampa). – 31 str. ; 21 cm

“... u sklopu projekta ‘Karakteristike teritorijalnog kapitala u Srbiji’  
... kao podprojekat u okviru projekta ‘Izazovi nove društvene  
integracije u Srbiji : koncepti i akteri’...” --> str. 3. – Tiraž 45. –  
Napomene uz tekst.

ISBN 978–86–913927–9–6

a) Регионално планирање – Србија – Апстракти b) Регионални  
развој – Локалне заједнице – Србија – Апстракти

COBISS.SR-ID 203289612